

SMJERNICE

ZA UKLJUČIVANJE GRAĐANA
U VALORIZACIJU
POVIJESNIH LOKALITETA

DOKUMENT D.T1.5.4

SMJERNICE

ZA UKLJUČIVANJE GRAĐANA
U VALORIZACIJU
POVIJESNIH LOKALITETA

ZNANJE

RADNJE

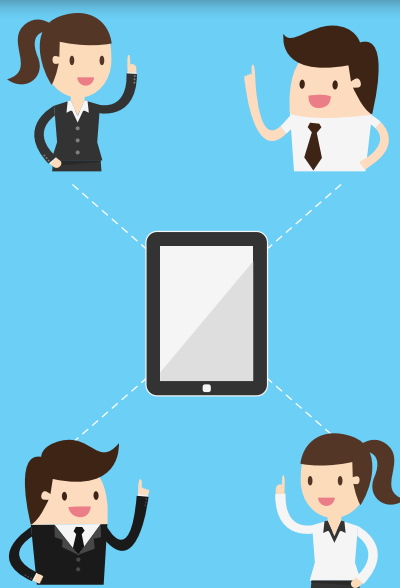

ALATI

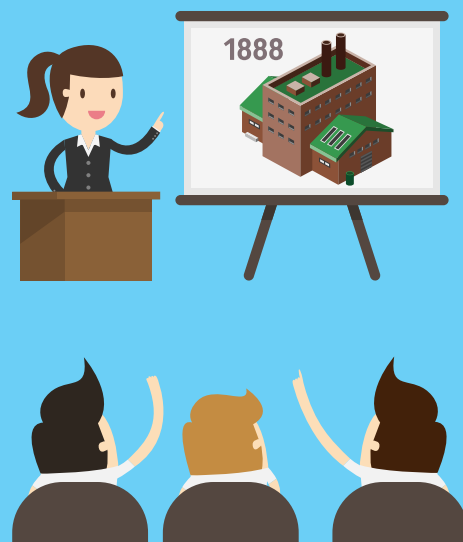
ZNANJE

PILOT PROJEKTI

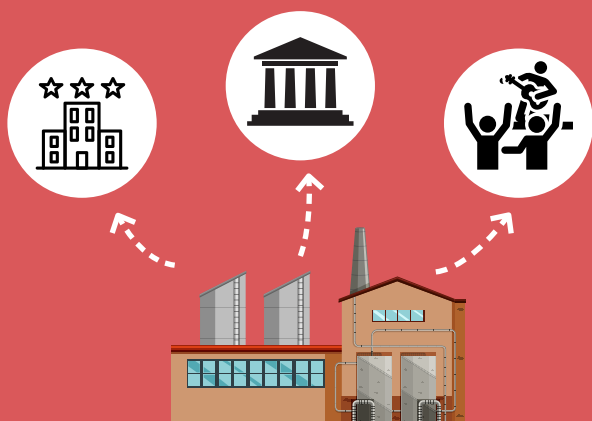
MREŽA DIONIKA

SUSTAVNO VREDNOVANJE

RADNJE

NOVE FUNKCIJE

NOVI FINANCIJSKI MODELI

POSEBNI KROS-SEKTORSKI ALATI

RAZVOJ MODELA

UKLJUČIVANJE GRAĐANA

PLANIRANJE U SURADNJI S JAVNIM VLASTIMA

RAZVOJ KOMUNIKACIJSKIH ALATA

SADRŽAJ

1. SADRŽAJ SMJERNICA	5
2. FORGET HERITAGE PROJEKT I PLAN UKLJUČIVANJA GRAĐANA: KAKAV JE ODNOS?	6
2.1. Očuvanje kulturne baštine i integrirana održivost	6
3. REFERENTNI OKVIR	9
3.1. Kulturna baština, participacija i urbana regeneracija	9
3.2. Uključivanje građana u sekore kulturne baštine: najbolje inicijative	10
4. UVODNE NAPOMENE	12
5. SMJERNICE ZA UKLJUČIVANJE GRAĐANA U VALORIZACIJU POVIJESNIH LOKALITETA	15
5.1. Znanje	15
5.2. Radnje	16
5.3. Alati	18
6. PRAKTIČNA RADNA MAPA – KAKO PRISTUPITI UKLJUČIVANJU GRAĐANA U VALORIZACIJU KULTURNE BAŠTINE	19
7. PRIJEDLOZI ZA DALJNJE ČITANJE	23

1. SADRŽAJ SMJERNICA

Ova knjiga predlaže Smjernice za uključivanje građana u poboljšanje kulturne baštine (paragraf 5.), kao i daljnje dubinske studije, drukčije prirode, koje su blisko povezane s indikacijama Smjernica.

Smjernice su razvijene, kako na osnovu teoretskih istraživanja, tako i na osnovu rezultata empirijskih istraga što su ih individualno proveli radni timovi partnerskih zemalja, koristeći pritom isti metodološki pristup. Nakon toga članovi Odjela za arhitekturu i dizajn Politehničkog instituta pri Univerzitetu Genova i osoblje Odjela za kulturu Grada Genove zajednički su sastavili transnacionalni dokument.

Smjernice su organizirane prema tri različita radna kriterija: **znanje, akcija i alati**.

Iz provedenog istraživanja proisteklo je da se u svrhu aktiviranja staza uključivanja moraju poduzeti sljedeći koraci:

- povećati znanje – kao što je izvid dostupnih resursa, operatora i legislativnih mogućnosti – među svim uključenim akterima;
- implementirati seriju akcija koje se mogu konkretno realizirati;
- pružiti prikladne alate za uključivanje.

Referentni okvir i teoretski pristup temi (paragrafi 2. i 3.) analizirani su i predstavljeni kao uvid u Smjernice. Nakon toga analizirani su neki aktualni operativni modeli (paragraf 4.).

Naposljetku je predstavljena operativna shema (paragraf 6.) kao radna mapa za postavljanje plana uključivanja dionika, kako bi se poboljšala kulturna baština.

2. FORGET HERITAGE PROJEKT I PLAN UKLJUČIVANJA GRAĐANA: KAKAV JE ODNOS?

Projekt Forget Heritage (Zaboravljena baština) provodi se u okviru programa INTERREG Središnja Europa te adresira izazov nalaženja alata, rješenja i inicijativa za poboljšanje kapaciteta javnog i privatnog sektora u razvijanju sinergije za održivu uporabu kulturne baštine.

Većinu europskih gradova karakterizira prisustvo premalo korištenih ili napuštenih zgrada kulturne baštine koje su, međutim, značajni svjedoci povijesti i identiteta lokalnih zajednica.

Cilj „Zaboravljene baštine“ je promovirati kooperaciju među gradovima partnerima na projektu, kako bi se identificirali modeli za inovativno, replikabilno i održivo upravljanje kulturnom baštinom kroz suradnju javnog i privatnog sektora.

U ovom okviru, projekt želi istaknuti središnju važnost okolišne održivosti i održivog razvoja unutar procesa kako bi poboljšao – moguće skriven – potencijal kulturne baštine. Ova vrijednost sposobna je potaknuti egzemplarne krugove koji mogu imati utjecaj na:

- kvalitetu života građana
- sposobnost uključivanja i aktiviranja lokalnih zajednica
- ali i:
- prilike za sektor kreativne kulturne industrije
- poslovne prilike i menadžerske vještine javnosti i privatnih pojedinaca te drugih profesionalaca uključenih u proces.

2.1. OČUVANJE KULTURNE BAŠTINE I INTEGRIRANA ODRŽIVOST

Očuvanje kulturne baštine, isprepletено s **okolišnom** i **društvenom održivošću**, trenutno predstavlja vrlo prisutnu tematiku u politikama različitih institucija, kako na europskoj, tako i na međunarodnoj razini.

U ovom pogledu mogu se spomenuti **Ciljevi održivog razvoja**¹ (SDG) (2015-2030), što je inicijativa Ujedinjenih naroda za Budućnost međunarodnog razvoja, koji postavljaju **17 ciljeva za globalni održivi rast**. Ovi ciljevi uključuju usklađivanje svih 193 zemalja uključenih u gradnju i implementaciju zajedničkih modela životnog stila, kako za pojedince tako i za našu planetu.

Inicijativa bilježi kako je, da bismo izgradili održivi svijet, neophodno **iznova promisliti globalni rast i ljudski razvoj** na način koji:

1 <http://www.un.org/sustainabledevelopment/>

- ne ide na štetu planete ili drugih pojedinaca,
- promovira difuziju zajedničkih osnovnih prava: znanja (SDGs 1, 2 i 3), obrazovanja (SDG 4) i uključivanja (SDG 16), bez obzira na rasu (SDG 10) i spol (SDG 5),
- čuva sve oblike baštine, uključujući imovinu naslijeđenu od prethodnih generacija.

Slijedom ove ideje, Ujedinjeni narodi uključili su očuvanje i promociju svjetske kulturne baštine u Ciljeve održivog razvoja do 2030 (SDG 11.4), a s ciljem podizanja svjesnosti među državama članicama po pitanju **definiranja politika koje garantiraju ne samo šticeenje** već, prije svega, **odgovornu uporabu materijalne i nematerijalne kulturne baštine**, povezane sa prošlošću i sadašnjošću malih i većih zajednica.

I dok je na jednoj strani tema očuvanja i promocije kulturne baštine integralni dio međunarodne debate o kriterijima i smjernicama za održivi razvoj, na drugoj strani ona mora i treba postati stimulans za uvođenje teme **integrirane održivosti** unutar kulturnog sektora.

Kako bi se osigurao učinkovit i trajni održivi rast, kulturne institucije moraju ga planirati na puno širi način te pritom uključiti postavljanje praksi ciljanih na postizanje specifičnih okolišnih, društvenih, kulturnih i ekonomskih ciljeva.

Samo na ovaj način kulturne institucije mogu igrati aktivnu ulogu u slijeđenju gore spomenutih ciljeva (SDG) te, pored toga, doprinijeti u vlastitom specifičnom kontekstu, definiciji egzemplarnih razvojnih modela očuvanja kulturne baštine i onkraj njega.

Održivi čin mora u praksi preuzeti **aktivnu i dinamičnu** konotaciju te osigurati održivost kako u svom dovršetku, tako i/ili u slučaju neprijateljskih uvjeta.

Međutim, misija u kulturnom polju često se sudara s ekonomskim, društvenim i političkim interesima. Ti interesi mogu bilo materijalno kompromitirati povijesnu imovinu te kompromitirati njenu ulogu kao svjedoka prošlosti i medija diseminacije suvremene kulture, namećući ograničenja njenoj uporabi, mijenjajući joj funkciju ili, još gore, potpuno ju zanemarujući.

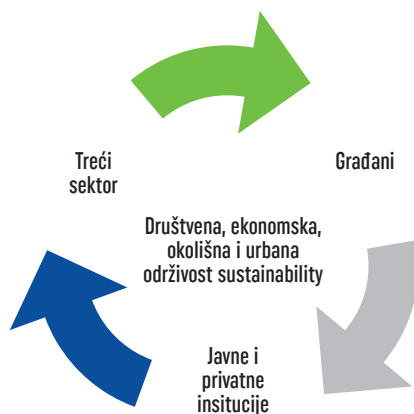
Ukoliko iznikne ovakva oprečnost, ona može ne samo spriječiti postizanje cilja održivosti već, prije svega, povećati rizik propadanja te totalnog ili djelomičnog gubitka vrijednosti same imovine.

U takvom kontekstu, postaje još važnije iznaći **strategije i alate** koji mogu **unaprijediti uključivanje građana i dionika**, aktera u procesima ponovne uporabe, ponovnog razvoja i regeneracije kulturne baštine.

Ustvari, samo kroz iskrenu debatu između uključenih strana moguće je razviti i implementirati strategije uporabe, promocije i osiguranja baštine, kako bi se postigla ta uistinu integrirana održivost što ju žele Ujedinjeni narodi.

Smjernice za participaciju građana u povijesnim lokalitetima jesu alat koji predstavlja sklop akcija koje omogućavaju postizanje učinkovite kooperacije među građanima, trećim sektorom te javnim i privatnim institucijama, fokusirajući se na koncept održivosti širokog opsega: one društvene i ekonomske, ali i okolišne i urbane.

Postizanje ekonomske održivosti i sposobnosti da se proizvede profit nije jedni cilj unutar upravljanja kulturnom baštinom. Uistinu, preporuča se da se svi ostali aspekti održivosti identificiraju i postave u pravu perspektivu, na taj način generirajući pozitivne učinke na gradove, teritorije, građane, kulturne ustanove, dionike i institucije.

Sprečavanje degradacije kulturne imovine, zanemarivanja i gubitka identiteta donosi pozitivne promjene kao što su **re-aktivacija zajednice, prilike za posao, generiranje kulturnih prijedloga** te **stvaranje egzemplarnih prigoda za korištenje vremena**.

3. REFERENTNI OKVIR

Danas gradovi postaju sve bogatiji kulturnom baštinom (zgrade i javni prostori) – koju situaciju je Harrison pronicljivo opisao kao trenutak „akumulacije prošlosti“. Otud, istraživanje rješenja za takvo upravljanje imovinom postaje od temeljne važnosti, sprečavajući da kriva uporaba od strane drugih kompromitira samo njihovo postojanje. Takva rješenja moraju biti u stanju pomiriti **ekonomske** i **društvene potrebe lokalne zajednice**, gdje očuvanje postaje oblik „održive“ uporabe, u širem smislu pojma održivosti.

Otud je neophodno upravljati imovinom kroz modele koji se moraju temeljiti na sljedećim aspektima:

- javno-privatna kooperacija, sposobna pružiti ekonomsku održivost,
- otvaranje prema kreativnim tvrtkama i novim oblicima rada,
- ohrabrivanje uključivanje građana kako u uporabi tako i u upravljanju baštinom.

Mnoga konkretna iskustva diljem Europe dokazuju da je isključivo na ovaj način moguće društveno reaktivirati i ponovno iskoristiti mnogo imovine, pokrećući egzemplarne krugove.

Ukoliko imovina nije adekvatno valorizirana, **ona se brzo pretvara u degradirana područja**, a budući da postaju opasna i moguća mjesta strukturalne degradacije ili dom nelegalnim aktivnostima, javnosti se mora zabraniti pristup istima. Ovo rezultira suočavanjem s dvostrukim problemom: javni red (urbana sigurnost) i re-kvalifikacija baštine. Gradovi i lokalne zajednice otud ne mogu doli imati koristi od oporavka imovine.

3.1. KULTURNA BAŠTINA, PARTICIPACIJA I URBANA REGENERACIJA

Uspješna iskustva dokumentirana su u inicijativi Kultura za gradove što je osnovao EU program Kreativna Europa i koju su proveli Eurocities i KEA European Affairs. Ovi programi, lansirani u siječnju 2015, fokusiraju se na kulturne investicije na lokalnoj razini te njihove impakte na kulturnu, ekonomsku, društvenu i urbanu regeneraciju. Napose, analizirala su se baš ona iskustva za koje se smatralo da su prenosiva u druge kontekste.

U ovim je iskustvima specifično kulturna baština – s namjerom da bude pogonsko gorivo za ekonomski rast i socijalnu inkluziju – temeljena na sljedećim principima:

- pristupa kulturnoj baštini,
- participaciji lokalnih zajednica,
- urbanoj regeneraciji.

Adresirati problematiku kulturne baštine, participacije i urbane regeneracije znači slijediti „niti ponovnog korištenja“² kojom su inspirirane različite međunarodne institucije, lokalne vlasti, asocijacije i građani. Ovo generira otvoreni pristup inkluzivnim teritorijalnim i kulturnim politikama upravljanja. U tu svrhu, svi uključeni akteri (institucije, administracije, dionici, građani) trebaju razviti novu točku gledišta na „urbane praznine“ te vrijednima smatrati ona rješenja koja razmatraju nekorištenu imovinu kao mogućnost i resurs, a ne kao problem.

Projekt „Zaboravljena baština“ prigrlio je ovaj koncept: on osigurava specifične akcije i linije istraživanja, koristeći taj pristup na stazi poboljšanja kulturne baštine. U tom cilju, sastavljene su specifične smjernice za sve one javne entitete koji žele uključiti dionike i građane u procese poboljšanja kulturne baštine, zahtijevajući pažnju, promišljanje i akciju vezano uz lokalnu kulturnu baštinu, i to ne samo od strane stručnih aktera - već i cjelokupne zajednice.

Lokalne institucije čija namjera obuhvaća „**uključivanje**“ kao ključnu riječ za promjenu moraju sve više biti posvećene kulturi participacije. Ovo je moguće samo ukoliko se građani angažiraju u osiguravanju, očuvanju, skrbi i upravljanju urbanom baštinom, što izniče kao osjećaj odgovornosti za zajedničko dobro koje doprinosi izgradnji kako osobnog tako i zajedničkog identiteta.

Uloga koju u ovom kontekstu moraju preuzeti javne službe više nije ona kontrolora ili natjecatelja već **facilitatora i upravitelja mrežom resursa, znanja i iskustva** (tj. privatni investitor, lokalna zajednica, stručnjaci u kulturnom i kreativnom sektoru), uz usvajanje inovativnih oblika partnerstva.

U ovom pogledu, **dijeljena revitalizacija** postaje značajno sredstvo akcije koja može doprinijeti konstruiranju identiteta grada, a koji može povećati atraktivnost grada. Uz dobro upravljanje, ovo također može pokrenuti razvoj ekonomskih aktivnosti za kreativnu, kulturnu te interakciju zajednice, uz društvenu integraciju.

3.2. UKLJUČIVANJE GRAĐANA U SEKORE KULTURNE BAŠTINE: NAJBOLJE INICIJATIVE

Već nekoliko godina, tema uključivanja i participacije građana od velike je važnosti diljem Europe, čemu svjedoče i brojne inicijative na međunarodnoj razini.

Dokaz u sektoru kulturne baštine je predstavljen 2007. kroz proširenje ciljeva implementacije Konvencije o svjetskoj baštini. **Komiteo za svjetsku baštinu** (WHC) je četiri već postojeće točke dodao i točku „komunalnog zajedništva“, što sada čini ono što se zove **Sistem pet „K“**: kredibilitet, konzervacija (tj. očuvanje), konstruktivni kapacitet, komunikacija, (komunalno) zajedništvo.

Na ovaj je način WHC želio naglasiti kako revitalizacija kulturne baštine može biti uspješna samo ako se identifikacija i prepoznavanje od strane lokalnih zajednica uzmu kao ključni igrači u procesu poboljšanja bogatstva.

Ovo se prevodi u konstruktivan dijalog među svim dionicima, što vodi do međusobnog razumijevanja i suradnje među raznim uključenim stranama.

Daljnji dokaz **nove uloge pripisane lokalnim zajednicama** donijela je odluka Organizacije gradova s kulturnom baštinom (OWHC) da se Kongres 2017 fokusira na uključivanje zajednice.

² Campagnoli G. (2014), Riusiamo l'Italia. Da spazi vuoti a start-up culturali e sociali (Iskoristimo ponovno Italiju.Od praznih prostora do kulturnih i društvenih start-upova), Gruppo 24 ore, Milano

Na međunarodnoj znanstvenoj razini mnoga istraživanja predlažu, na polju poboljšanja i upravljanja kulturnom baštinom, komunikacijske modele koji u svom središtu imaju ljude.

Između potonjih, kratko se mogu spomenuti sljedeći:

- **Komunikacijski model za izgrađenu baštinsku imovinu** (COBA model). Kreiran od strane NW Europe i sjevernoameričkog OWHC, ovaj model podržava i stimulira profesionalniju i učinkovitiju komunikaciju uz korištenje postojećih resursa, zasnovano na snažnoj identifikaciji građana s baštinom.
- **Model zajedničkog upravljanja** kojeg je kreirao NSW Ured za okoliš i baštinu 2015. godine. Ovaj model se široko primjenjuje u Južnoj Australiji, dijelovima Sjeverne Amerike, Indiji, Nepal i Južnoj Africi i izravno je fokusiran na pojedinca kako bi se pronašli načini za rad u partnerstvu s lokalnim urođeničkim grupama;
- **Model živuće baštine** kojeg je izradio ICCROM (Međunarodni centar za očuvanje i restauraciju kulturne baštine). Ovaj pristup cilja na vođenje i održavanje izvornih funkcija baštinskog lokaliteta, fokusirajući odluke na vitalnu dimenziju, održavajući kontinuitet s ključnim aspektima lokalne zajednice.

Svaki model teži **odmaknuti se od tradicionalnog načina dijaloga**, eksperimentirajući kroz inovativne komunikacijske staze i strategije, odabirući najprikladnije kako za područje tako i za zajednicu.

Iskustva o kojima se izvještavalo tijekom uporabe ovih modela pokazuju da, kako bi se unaprijedili učinci komunikacije na uključivanje zajednice u terminima kulturne baštine, sljedeći generalni aspekti moraju se smatrati temeljnima:

- posjedovati **temeljito razumijevanje i znanje o lokalnoj kulturnoj baštini**;
- znati **što „komunikacija“ znači danas**, odnosno poznavati sistemsku i multi-direkcionalnu komunikaciju namjesto linearne komunikacije iz prošlosti;
- kreirati **interdisciplinarni tim stručnjaka** različitih znanstvenih usmjerenja i iskustava;
- posjedovati **fleksibilnost u razmišljanju** radije nego rigorozni i linearni pristup (npr. proces korak po korak);
- posjedovati **dobru empatiju s građanima** kako bi se bolje shvatile njihove potrebe, interesi i motivacije;
- zauzeti **sistemsko gledište spram kulturne baštine**, koje inducira kooperaciju s velikim brojem različitih dionika i okuplja različite aktivnosti.

Prijenos i svjesnost o kulturnoj baštini na zajednicu, uz opunomoćenje građana kao ključnih igrača u valorizaciji baštine, vrlo je složen zadatak jer na njega utječu mnogi parametri. Unatoč tome, riječ je o aktivnosti od najvišeg značaja koja se ne može isključiti u procesu poboljšanja baštine koji predviđa uključivanje cijele zajednice. Takvo uključivanje predstavlja jedan od najvažnijih indikatora budući da će revitalizacija bez sumnje generirati napredak u kvaliteti života građana.

4. UVODNE NAPOMENE

Europski gradovi, unatoč izraženim razlikama, imaju mnogo prostora i imovine naslijeđenih iz slojevite povijesti koja je ostavila traga u povijesnim jezgrama i u predgrađima.

Suočeni s općim nedostatkom resursa javne administracije i privatnih osoba – koji nisu mogućnosti održavati i valorizirati povijesnu i kulturnu baštinu – **potrebno je intervenirati kako bi se spriječila daljnja degradacija baštine**, više ili manje uznapredovala, te se na taj način uhvatilo u koštac s pojavom koju neki zovu „kriza gomilanja baštine“.

Napuštanje baštine rezultira **zaboravljanjem njene vrijednosti i gubitkom njenog korištenja** (proizvodnog, društvenog, kulturnog i ekonomskog) što uzrokuje osiromašenje društvenih i kulturnih praksi u urbanim prostorima. Takva baština postaje „fizička baština bez sudbine/cilja“.

Međutim, kao i u bilo kakvoj krizi, **promjena stava**, odnosno promjena elemenata koji situaciju čine kritičnom **može se iskoristiti kao resurs ili prilika**.

U takvom slučaju, intervencija u obliku konkretne pomoći za valorizaciju i revitalizaciju kulturne i povijesne baštine koju vrše lokalne i kreativne zajednice omogućuje ponovno **otkrivanje vrijednosti dobara te doprinosi jačanju društvene, turističke, kulturne i ekonomske vrijednosti**.

Štoviše, uključivanje lokalnih zajednica može biti pokretač reanimacije imovine zahvaljujući implementaciji više ili manje organiziranih aktivnosti. S druge strane, uključivanje lokalnih zajednica dovodi i do jačanja lokalnih kulturalnih identiteta i do konsolidacije jakih i kooperativnih zajednica.

U tom smislu, poboljšanje povijesne i kulturne gradske baštine kroz uključivanje novih društvenih aktera poput mladih kreativaca i profesionalaca se može procijeniti pozitivnim za cijeli grad, a time se stvara poželjni pomak k većem turističkom i ekonomskom razvoju.

Valorizacija povijesne i kulturne baštine je „pravo grada“.

To valja razumjeti **kao skup pravila za upravljanje lokacijama**, a izvor za to se može pronaći u aktivnostima javnih institucija i u direktnom uključivanju zajednica civilnog društva i pojedinaca.

I u tom slučaju ključna je participacija svih aktera uključenih u revitalizaciju baštine. To je skup zajedničkih radnji **odozdo prema gore** koje provode organizacije i industrije čime se predviđa razvoj novih modela za korištenje i upravljanje prostorima.

Uključivanje odozdo prema gore omogućuje **prikupljanje novih resursa** dobivenih iz spontanih i fleksibilnih procesa bez prethodno određenih ciljeva.

U svakom slučaju, tim radnjama se mogu konsolidirati lokalne zajednice i njihovi međudodnosi bez uplitanja javnih institucija koristeći nove modele ekonomske održivosti, novu ponudu u kulturi, poslovanja i organizacije s mješovitom ponudom i fleksibilnim odnosima s javnom upravom. Takva struktura se može vidjeti na mnogim primjerima diljem Europe koji se mogu koristiti kao operacijske reference za sve gradove koji namjeravaju krenuti u tom smjeru.

Ovakve strategije se mogu smatrati pobjedničkim zato što resurse i pažnju usmjeravaju na proces promjene i na fleksibilnost umjesto na konačni rezultat koji valja ostvariti. Međutim, konstanta koja se proteže kroz sve je **koncept baštine kao zajedničkog dobra od opće koristi** za što odgovornost može preuzeti i samo građanstvo na razne načine gdje javna uprava u najmanju ruku ima snažnu koordinacijsku ulogu.

Štoviše, na temelju odluka, rasprava i partnerskih ugovora između općina i građana moguće je regulirati suradnju između javne uprave i lokalnih zajednica, **čak i kad takva iskustva ne proizlaze iz preciznog zakonskog okvira**, kao u slučaju urbanog uređenja, upravljanja popalim zelenim prostorima, regeneraciji prostora i zgrada koji su izgubili svoj izvorni cilj, itd.

Suočene s pojavom takvih aktivnosti odozdo, institucije mogu reagirati tako da stvore **inovativne regulatorne modele** kojima će se formalizirati postojeći odnosi između javne uprave i građana.

Preciznije govoreći, javna uprava može reagirati na aktivnosti odozdo i fokusirati se na brigu o zajedničkim dobrima koristeći barem tri modela. Ti modeli, koji nisu nužno međusobno isključivi, su poprilično različiti zbog stupnja strukturiranja u formalizaciji odnosa između institucija i lokalne zajednice.

- Prvi model je **nepouzdan**. Prema njemu javne institucije **priznaju postojanje iskustava proizašlih izvan pravnog konteksta i otvoreno koegzistiraju s njima tako što ih toleriraju na neko vrijeme** dok se ne integriraju u punopravni kontekst.
- Drugi model je **precizniji** i prema njemu gradske institucije donose odluke kojima se određena povijesna i kulturna baština kvalificira kao „urbano građansko dobro“.

U tom slučaju, **neke kolektivne organizacije** (udruge, neprofitne zadruge) **mogu upravljati tom imovinom kako bi se osiguralo njeno korištenje za cijelu zajednicu**.

Institucijske radnje mogu omogućiti intervenciju nad povijesnom i kulturnom gradskom baštinom te istovremeno osigurati njeno propisno korištenje za potrebe javnosti.

- Treći model, **ambiciozniji i strukturiraniji** od prethodnih, **zasniva se na ugovorima o suradnji koje javna uprava sklapa s građanima kako bi se primjenjivala „posebna pravila“** koja se donose kako bi se pravno regulirala suradnja između vlasti i građanstva.

To su, stoga, fleksibilni alati koji proizlaze iz pregovora između javne vlasti i građana, što omogućuje lokalnim zajednicama da vrše direktne intervencije za opću valorizaciju dobara i urbanih prostora unutar inovativnog formalno-pravnog okvira.

Ta tri modela ne uzimaju u obzir smanjenu eksponiranost javnih tijela ni povećanje privatne odgovornosti.

Participatorni model djelovanja sastoji se od skupa novih radnji za upravljanje urbanom sredinom kojim se može ostvariti snažna sinergija između različitih nositelja kulturnih interesa, znanja te kulturnih i kreativnih iskustava pod vodstvom lokalnih vlasti sposobne za interpretaciju reprezentacije dionika i održavanje njihovih općih interesa.

Ekperimentiranjem s takvim upravljačkim radnjama zasnovano na procesima participacije s ciljem poboljšanja gradske povijesne i kulturne baštine bave se tzv. laboratoriji u kojima se mogu iskusiti uzorci korištenja i upravljanja. Ti laboratoriji, unatoč očiglednim eksperimentalnim ograničenjima, imaju mogućnost zaustavljanja gubitka vrijednosti imovine i izvlačenja vrijednosti koje nadilaze samo onu ekonomsku, poput kulturnih i društvenih vrijednosti.

5. SMJERNICE ZA UKLJUČIVANJE GRAĐANA U VALORIZACIJU POVIJESNIH LOKALITETA

„Smjernice za uključivanje građana u valorizaciju povijesnih lokaliteta“ predstavljaju okvir za interakciju između gradskih vlasti i građana.

Kako bi se razvio učinkovit plan uključivanja građana u svrhu poboljšanja gradske povijesne i kulturne baštine, ove Smjernice predviđaju važnost vršenja radnji na tri razine:

- znanje
- radnje
- alati

S time na umu, predviđa se jačanje znanja svih uključenih aktera kako bi se implementirale ostvarive radnje i kako bi se pripremili primjereni alati za uključivanje.

5.1. ZNANJE

Znanje je **stvaranje i dostupnost operacijskih informacija o kulturnoj i povijesnoj baštini** za lokalne vlasti, dionike kulturne i kreativne industrije kao i građane.

Često se prepoznaje slabo operacijsko znanje procesa valorizacije za sve uključene aktere: institucije su odmaknute od stvarne kulturno-umjetničke gradske produkcije, a dionici u kulturi i umjetnici nemaju sve informacije o dostupnosti kulturne baštine.

Nadalje, građanima je komplicirano dijeliti vlastita iskustva i ulagati osobne vještine i energiju jer se boje kompleksnosti formalnih procedura.

Znanje znači **povećanje sposobnosti za kvalitetne odnose u gradu**. Omogućuje stvaranje odnosa i poticanje na korištenje lokacija ili imovine.

Savjeti za povećanje znanja:

- Pripremiti popis nekorištene i nedovoljno korištene povijesne i kulturne baštine (spremnik) i postojeću kulturno-umjetničku ponudu (sadržaj) te stvoriti alat za njihovo spajanje.**

Ta ispitivanja trebaju se održati participatorno među predstavnicima vlasti i dionika kako bi se razvila koherentna analiza od slučaja do slučaja s ciljem otkrivanja najbolje strategije za povezivanje „spremnika“ i „sadržaja“.

Cilj ispitivanja treba biti mapiranje ponude i potražnje na ciljanoj lokaciji.

- b. **Organizirati mrežu koja povezuje znanje, kontakte i odnose između dostupnih „spremnika“, predloženih „sadržaja“ i povijesne i kulturne baštine kako bi se omogućilo spajanje ponude i potražnje u svrhu ekonomske i društvene održivosti upravljačkih aktivnosti.**

Mreža treba biti organizirana participatorno među predstavnicima lokalne vlasti i dionika. Rezultat bi trebao biti raznolik (aplikacija, prostor na mrežnim stranicama institucija, pristupačna baza podataka, itd.)

- c. **Uključiti obrazovne planove fokusirane na povijesnu i kulturnu baštinu lokacije u programe obrazovnih institucija na svim razinama. Publika treba razumjeti vrijednost povijesne i kulturne baštine jer je to ključni faktor u izgradnji identiteta lokacije, posebice među mladima.**

Rezultat poznavanja gradske povijesne i kulturne baštine je jačanje svijesti među mlađim generacijama koje nakon procjene prilika za korištenjem dostupne imovine mogu vršiti konkretne radnje za suočavanje s urbanim propadanjem.

5.2. RADNJE

Ovdje predložene radnje **uključuju konkretne aktivnosti** s ciljem uključivanja dionika i građana o pitanjima valorizacije gradske kulturne i povijesne baštine.

Aktivnosti i radnje kojima bi se uključilo sve aktere u valorizaciju gradske kulturne i povijesne baštine **moraju biti integrirane u dobro razrađen plan.**

Taj plan mora imati jasno definiranu strukturu, ali istovremeno mora biti dovoljno fleksibilan za izmjene procesa participacije. Promjene su intrinzične za participatornu metodu.

Prepoznate radnje su učinkovite samo uz podršku jake političke volje za poboljšanjem gradske kulturne i povijesne baštine kroz uključenje lokalnih dionika.

Savjeti za moguće radnje:

- a. **Implementirati uključivanje dionika prilikom postavljanja prioriteta za definirane akcijske planove te u strategijama i namjerama prikazanih u „Planu za korištenje kulturne i povijesne baštine“.**

Cilj valorizacije ne može isključivati potrebu za povezivanjem ekonomske održivosti s društvenom koristi radnji predviđenih za ponovno korištenje baštine.

Strateški plan za valorizaciju baštine mora imati jasnu orijentaciju i mora biti zajednički svim uključenim akterima. Takav strateški plan na razini cijelog grada mora predvidjeti dostatnu količinu vremena za razvoj svih ideja i očekivanih radnji. Drugim riječima, to mora biti medij za dugoročno planiranje prema vremenskom planu na više razina.

- b. **Dizajnirati potreban „Plan za korištenje povijesne i kulturne imovine“ koja je ili nekorištena ili nedovoljno korištena, u sklopu strateškog plana.**

Aktivnosti privremenog korištenja koje mogu zaustaviti proces propadanja trebaju biti isplanirane već dok je u pripremi razvoj određenog projekta rekvalifikacije i ponovnog korištenja imovine, za što je potrebno više vremena.

- c. **Uključiti dionike u definiranje evaluacijskih kriterija za imenovanje upravnih tijela za povijesnu i kulturnu baštinu. Trebaju biti i dio ekonomskog i vremenskog planiranja upravljačkih aktivnosti.**

Stoga, potrebno je eksperimentirati sa zajedničkim modelima imenovanja upravnih tijela baštine prema evaluacijskim kriterijima koji uzimaju u obzir suradnju među kreativnim i kulturnim akterima umjesto jalove konkurencije. Takav pristup omogućuje korištenje svačijih specifičnih vještina koje, ovisno o slučaju, mogu biti korisne za postizanje cilja bolje i korisnije valorizacije dostupne imovine. Nadalje, iznimno je važno da se članovi kreativnog sektora organiziraju u organizacije ili udruge s izabranim predstavnicima. Štoviše, to omogućuje brzu i afektivnu interakciju s lokalnim javnim institucijama i što je najvažnije, time se izbjegava uključivanje svakog pojedinog aktera u debate i organizacijske procese.

- d. **Implementirati strategije za uključivanje građana i lokalnih zajednica kako bi se prepoznale aktivnosti koje potiču jačanje atraktivnosti kulturne i povijesne baštine.**

Odnosno, eksperimentirati s novim modelima solidarnosti među ljudima različite dobi, žanrova i etničke pripadnosti kako bi se stvorila baza za mreže suradnje među stanovništvom. Takav pristup aktivira zajedničke javne prostore u kojima se posljedično pojavljuju inovativni i eksperimentalni načini korištenja grada što predstavlja priliku za urbanu i društvenu regeneraciju.

- e. **Identificirati i testirati nove javne i privatne financijske modele kako bi se prikupila sredstva prikladna za potrebe ponovnog korištenja povijesne i kulturne baštine.**

- f. **Pokrenuti stabilni kanal za dijalog s vlasnicima kulturne baštine. Prepoznavanje upravljačkih strategija omogućuje povećanje javnog i kolektivnog korištenja imovine, ali istovremeno treba izaći u susret potrebama vlasnika imovine u smislu održavanja i obnove.**

- g. **Na urbanoj razini izraditi informacijske i komunikacijske planove fokusirane na povijesnu i kulturnu baštinu koja je zaista dostupna i ima potencijalnu korist u bliskoj budućnosti.**

- h. **Organizirati i razviti konkretne edukacijske aktivnosti u školama na svim razinama kako bi se povećale pažnja i znatiželja učenika i studenata za njihovu lokalnu povijesnu i kulturnu baštinu.**

U tu svrhu mogu se implementirati edukacijske aktivnosti poput vođenih tura na lokacijama povijesne i kulturne baštine u organizaciji samih škola. Također, druge edukacijske aktivnosti razvijene uz podršku različitih stručnjaka (npr. turizam ili urbanizam) mogu biti izraženije u obrazovnim institucijama kako bi se među učenicima na svim razinama povećala svijest o rodnom kraju. Ova akcija bazira se na ideji naglašavanja tema valorizacije i zaštite kulturne baštine u obrazovnom sustavu od najranije dobi.

5.3. ALATI

Prepoznati instrumenti predstavljaju **operacijske alate koji služe izvršavanju radnji usmjerenih na uključivanje svih aktera** u valorizaciju povijesne i kulturne baštine.

Ti alati moraju biti **inovativni, dinamični i koherentni**, a radne metode moraju biti definirane Strateškim planom za valorizaciju (2a), Planom uključivanja dionika te Komunikacijskim i Informacijskim planom.

Kako bi se operacijski alati implementirali i poboljšali, treba organizirati radnu skupinu koja će raditi na iskustvima i aktivnostima od potencijalne koristi za valorizaciju povijesne i kulturne baštine.

Savjeti za prikladne alate:

a. **Identificirati alate za uključivanje dionika (građani i kreativne zajednice) u definiranje novih funkcija za nekorištenu ili nedovoljno korištenu povijesnu baštinu koju treba rekvilificirati. Ti alati mogu biti projektno planiranje ili općenito aktivnosti planiranja, zajedničko planiranje, zajedničko dizajniranje, itd.**

b. **Definirati alate kojima javna uprava može garantirati uključivanje građana kao redovnu administrativnu praksu usmjerenu na valorizaciju kulturne baštine.**

Primjerice, može se pripremiti Pravilnik o zajedničkom korištenju povijesne i kulturne baštine (ili iskoristiti postojeće planove ili pravilnike) ili se mogu sklopiti ugovori o suradnji između uprave i građana.

c. **Definirati alate koje javna uprava može primjenjivati za pojednostavljenje i bolju transparentnost procesa obnove kulturne baštine.**

Na primjer, definirati jednostavnije birokratske procese za korištenje povijesne i kulturne baštine, prvenstveno za privremene aktivnosti.

d. **Definirati prikladne alate za razvijanje učinkovitog i kvalitetnog Informacijskog i komunikacijskog plana za valorizaciju kulturne baštine.**

Plan treba dosegnuti sve različite urbane aktere vezane za valorizaciju povijesne i kulturne baštine.

e. **Važno je u tom planu obratiti pozornost na izbor i korištenje različitih komunikacijskih kanala.**

Ovisno o potrebnom doseg i ciljanim dionicima, to može biti komunikacija fokusirana na kreativne zajednice ili građane, opća komunikacija preko informacijsko-komunikacijskih alata, ili korištenje tradicionalnijih komunikacijskih kanala poput masovnih medija, itd.

6. PRAKTIČNA RADNA MAPA – KAKO PRISTUPITI UKLJUČIVANJU GRAĐANA U VALORIZACIJU KULTURNE BAŠTINE

Operativna shema predstavljena u ovom poglavlju Smjernica pruža praktični nacrt za postavljanje ispravnog plana angažmana dionika.

Napose, riječ je instrumentu za one javne administracije koje se žele posvetiti procesu uključivanja građana i dionika u promociju i obnavljanje kulturne baštine svog grada.

Ova shema izniče iz uvjerenja da projekti angažmana predstavljaju osnovu za učinkovitu strategiju urbane regeneracije i poboljšanje kulturne baštine grada.

Vrlo je teško postići da akcija vezana uz kulturnu baštinu bude dijeljena, prihvaćena i uspješna:

- > Bez uključivanja građana i dionika na mnogostrukim razinama
- > Bez socijalizacije među članovima zajednice manjeg ili većeg opsega, ovisno o potrebama
- > Bez projekta rehabilitacije

Sigurno očuvanje materijalne imovne zajednice također predstavlja očuvanje kolektivnog identiteta i mjesta te sjećanja zajednice, pri čemu dionici (**na svim razinama**) predstavljaju temelj.

Da bi se razvio učinkoviti plan za uključivanje građana u poboljšanje baštine, mora se slijediti staza utemeljena na tri bazična kriterija (znanje, akcija, alati) koja je strukturirana u **četiri konsektivna koraka**.

KORAK 1

TRANSFER, DISEMINACIJA I OJAČAVANJE ZNANJA

U prvoj fazi, korištenjem različitih **komunikacijskih alata** i **kanala**, prikladnih situaciji, javno tijelo mora potaknuti dijeljenje informacija među svim dionicima po sljedećim pitanjima:

- karakteristike, stvarni uvjeti i potencijal imovine koja će se ponovno upotrebljavati
- prepoznavanje i stvaranje formalnih i neformalnih mreža – uključujući javne administracije – kako bi se stvorio okvir svih „ljudskih“ resursa, potencijalnih aktivatora staze regeneracije
- prepoznavanje i diseminacija različitih vrijednosti imovine:
 - > ekonomske / materijalno imovinske
 - > kulturne / identitetske
 - > društvene / afektivne
- Iskustva i dobre prakse su poticaj, vodič i inspiracija za postavljanje procesa valorizacije baštine i uključivanje aktera

KORAK 2

DIJELJENJE REALISTIČNIH CILJEVA I AKCIJSKIH STRATEGIJA

Jednom kad je projekt kulturne baštine zacrtan, neophodno je **identificirati ciljeve koji se žele postići** te **u glavnim crtama prikazati strategije za implementaciju** s uključenjem građana i dionika.

Ovi ciljevi trebali bi:

- biti postignuti kroz kratkoročne, srednjoročne i dugoročne konkretne akcije. Međutim, svaki cilj mora biti fleksibilan i prilagodljiv u slučaju ikakve promjene okolnosti (što je sve više slučaj u vremenima ekonomske i društvene nesigurnosti poradi fragmentiranja suvremenog društva)
- razmotriti poboljšanje kulturne baštine, uključujući spoj ekonomske održivosti i društvene korisnosti u svim akcijama ponovnog korištenja
- odabrati dijeljene modele upravljanja koji obuhvaćaju kooperaciju među kreativnim i kulturnim operaterima te sprečavaju sve vrste natjecanja i isključivanja
- među članovima lokalnih zajednica njegovati dijeljenje i međusobnu razmjenu informacija i znanja, kao bi se ohrabrilu rađanje i podrška kooperativnim mrežama među svim društvenim akterima na nekom području

KORAK 3

IDENTIFICIRATI, KALIBRIRATI, ZAPOČETI KONKRETNE AKCIJE

Jednom kad je projekt valorizacije kulturne baštine zacrtan, a različiti ciljevi i strategije identificirani, neophodno je **odabrati** i **poduzeti konkretne akcije** koje obuhvaćaju uključivanje subjekata relevantnih za svaku specifičnu situaciju.

Radni kontekst će sugerirati priklane akcije koje se otud, od slučaja do slučaja, mogu razlikovati.

Svaka akcija mora:

- Imati kolektivni i inkluzivni karakter, budući participacija aktera daje snagu i vitalnost svakom radnom procesu.
- Biti distinktivna i podržavati kontekst, pri čemu treba uzeti u obzir da ne može postojati jedna održiva radna metoda za svaku okolnost i svaku lokalnu zajednicu. Uistinu, učinkovit i pronicav radni program može se razviti samo nakon adekvatne analize i shvaćanja kontekstualnih uvjeta.
- Biti fleksibilna, to jest sposobna da se mijenja – čak i dubinski – ukoliko to zahtijevaju kontekstualni uvjeti.
- Biti sposobna odgovoriti na izazov, jer nakon implementacije može se pokazati uspješnom ili neadekvatnom, premda je izvorno načinjena temeljem preciznih analiza i procjena. Tijekom cijele diskusije, mogu iznići snage i slabosti: iskustva se mogu pohraniti stvaranjem neke vrste knjižnice dobrih praksi iz koje se mogu izvlačiti buduće informacije i akcijske ideje.

KORAK 4

ODABRATI JEDNOSTAVNE I PRIKLADNE AKCIJSKE ALATE

Kao posljednji korak, alati participacije i uključivanja koji se koriste u procesu valorizacije baštine trebaju se **identificirati** i **odabrati** tako da odgovaraju ciljevima koji se žele postići predviđenim akcijama.

Ovi alati moraju:

- Biti sposobni aktivirati društveni kapital lokalnih zajednica i kreativnih inicijativa na teritoriju. Ustvari, preferiranje kolaborativnih aktivnosti znači svjesnost da kvaliteta i intenzitet društvenih odnosa igraju važnu ulogu u „bottom up“ regeneracijskim inicijativama i njihovom uspjehu.
- Biti takvi da ih mogu koristiti svi uključeni akteri, te nastati kao ishod istraživanja i iskustava koja su već konsolidirana u drugim kontekstima na nacionalnoj i međunarodnoj razini.
- Biti inovativni i eksperimentalni, omogućavajući javnim administracijama da reduciraju birokraciju te rade na transparentniji i kreativniji način.
- Biti takvi da proizlaze iz miješanja procesa urbane regeneracije i društvene invencije. Ovo znači da inovativni oblici društvene agregacije i kolektivna radna iskustva mogu često postati prikladni primjeri, čak i u rigidnim i složenim kontekstima.

7. PRIJEDLOZI ZA DALJNJE ČITANJE

- Trans Europe Halles
teh.net
- ONU
www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/
- „Kultura za gradove i regije“, CE inicijativa koju je financirao program Kreativna Europa i kojom upravljaju Eurocities i KEA
www.cultureforcitiesandregions.eu/culture/home
- Operativne smjernice za implementaciju Konvencije o svjetskoj baštini – UNESCO Centar za svjetsku baštinu, 2016
whc.unesco.org/en/guidelines
- Konvencija o svjetskoj baštini ticano Zaštite svjetske kulturne i prirodne baštine – Komitet svjetske baštine 1995, WHC-95/CONF.203/16
whc.unesco.org/en/sessions/19COM
- International Council On Monuments and Sites (Međunarodni savjet za spomenike i lokalitete)
www.icomos.org/en
- International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural property (Međunarodni centar za proučavanje očuvanja i restauracije kulturne imovine)
www.iccrom.org
- Riusiamo l'Italia
www.riusiamolitalia.it
- Labsus
www.labsus.org
- Che-fare
www.che-fare.com

SMJERNICE

ZA UKLJUČIVANJE GRAĐANA
U VALORIZACIJU
POVIJESNIH LOKALITETA

